

K aktuálním otázkám teorie socialistické revoluce a rozvoje socialistické demokracie v ČSSR

BOHUMIL NĚMEC
Městský výbor KSČ, Praha

Ucelená teorie socialistické revoluce byla rozpracována V. I. Leninem v období, kdy vznikaly objektivní i subjektivní předpoklady této revoluce, na počátku XX. století.

Vítězstvím Velké říjnové revoluce se teorie socialistické revoluce stala materiální silou, neboť nejen ovládla masy, ale byla realizována v praxi na jedné šestině světa. Socialismus začal působit silou příkladu, silou svých předností a zkušeností. Každý jeho úspěch byl nejen potvrzením, ale současně i rozvojem teorie marxismu-leninismu.

Tvořivý charakter marxismu je základní podmínkou jeho vědeckosti. V. I. Lenin energicky bojoval proti pokusům přeměnit učení Marxe a Engelse ve strnulé dogma: „Vůbec se nedíváme na Marxovu teorii jako na něco završeného a nedotknutelného. Naopak jsme přesvědčeni, že tato teorie položila jen základní kameny té vědy, kterou socialisté musí rozvíjet dál ve všech směrech, nechť jí-li zaostat za životem.“ Celá historie komunistického a revolučního dělnického hnutí, zejména KSSS, dokazuje, že komunistické hnutí dosahovalo úspěchů tehdy, když tvůrčím způsobem aplikovalo principy marxismu-leninismu v konkrétních historických podmínkách.

Dějiny marxisticko-leninského učení o socialistické revoluci jsou od počátku dvacátých let do značné míry dějinami řešení úkolů, které vytyčil V. I. Lenin již ve své práci *Dětská nemoc „levičáctví“*: „To hlavní je už vykonáno tím, že byla získána avantgarda dělnické třídy, že přešla na stranu sovětské moci proti parlamentarismu, na stranu diktatury proletariátu proti buržoazní demokracii. Nyní je třeba soustředit všechny síly, všechnu pozornost na další krok, který se zdá — a z jistého hlediska také opravdu je — méně důležitý, zato však je bližší praktickému řešení. *Úkolu najít formu přechodu nebo přiblížení se k proletářské revoluci.*“ [Lenin 1955 : 87].

Konkrétní smysl a náplň tohoto úkolu vyjádřil V. I. Lenin takto: „Umět najít, vyhmátnout, správně určit konkrétní cestu nebo zvláštní obrat událostí, který přivede masy ke skutečnému, rozhodnému, poslednímu a velikému revolučnímu boji — toť hlavní úkol současného komunismu v západní Evropě a v Americe.“ [Lenin 1955 : 92].

I. Politika KSČ v období předválečném a válečném

Leninem naznačené uskutečňování vývojové tendence lze plasticky dokumentovat celým novodobým společenským pohybem v naší vlasti — zápasem o národní a sociální osvobození pracujícího člověka, který od dvacátých let vedla Komunistická strana Československa.

V tomto zápase se v souladu s konkrétně historickou situací proměňoval i vztah KSČ k buržoazní demokracii. Zatímco v období, kdy byla reálnou zbraní buržoazie sloužící obraně kapitalismu, se komunisté postavili proti ní a bojovali za sovětskou moc, v situaci, kdy se tato instituce stala předmětem

útoku „zprava“, ze strany fašismu, postavila se KSČ na pozici její obrany.

Zde se právě projevil politický cit strany pro správnou volbu konkrétní cesty, respektující specifický vývoj událostí, nutnost bránit lid a národy Československa proti nebezpečí vnitřního i vnějšího fašismu.

Složitost a svéráznost situace ovšem nespočívala jen ve změně *konkrétního* vztahu k buržoazní demokracii, ale i v tom, že sama buržoazní demokracie značně znesnadňovala svou vlastní obranu, omezovala a přímo spoutávala nejen svou podstatou, ale i konkrétními třídními souvislostmi aktivitu těch, kteří ji chtěli bránit.

Komunistická internacionála a s ní i KSČ pochopila, že obrana demokracie proti fašismu předpokládá její změnu, že demokracie se musí změnit, má-li být schopna obrany. V tomto duchu hovořil o podmínkách obrany republiky a demokracie proti fašistickému agresorovi i Klement Gottwald na VII. sjezdu KSČ: „Podívejte se, jaké jsou předpoklady skutečné obrany země proti fašismu. Za prvé splnění sociálních a hospodářských požadavků pracujícího lidu měst i venkova. Jakže chceš hájit republiku, když lid rabuješ, vysáváš z něho poslední kapku krve? Je jasné, že v zájmu skutečné obrany republiky je zapotřebí dát lidu, co jeho jest. Za druhé svoboda, větší demokratická práva, demokratizace celého režimu, zkrátka a dobře, práva pracujícímu lidu, neboť jakže chceš bránit republiku, když děláš z republiky pro lid kriminál? Za třetí nacionální práva, nacionální zrovnoprávnění všech národů Československa. Jakže chceš bránit republiku, jakže chceš přimět národy k tomu, aby obhajovaly republiku, když je diskriminuješ? Za čtvrté demokratizace armády, očištění armády od fašistických generálů, plná občanská a demokratická práva vojákům. Jakže je možno hájit republiku proti Hitlerovi, když u pramene sedí jeho pomocníci?“ [Gottwald VII, 1953 : 96].

Splnění těchto a dalších podmínek skutečné obrany republiky a demokracie bylo podmíněno vytvořením *jednotné fronty dělnické třídy*, sdružující velkou většinu proletariátu bez ohledu na politické, názorové, národnostní a jiné rozdíly, a vytvořením ještě širší fronty lidové, znamenající široký svazek všech tříd a společenských vrstev objektivně zainteresovaných na odvrácení fašistického nebezpečí a obraně demokracie.

Vytvoření demokratických podmínek skutečné obrany republiky a demokracie proti fašismu záviselo nejen na boji proti přímé buržoazní zradě a domácí fašistické buržoazii, ale i na neutralizaci nebezpečí plynoucího z kolísání, kapitulantství, kompromisnictví, antisovětiismu a antikomunismu té části buržoazního politického tábora, jež se orientovala více na západní mocnosti než na Berlín. Současně to ovšem předpokládalo i vyloučení nebezpečí iluzí, které si tehdy značná část našeho lidu (a zejména středních vrstev) dělala o demokratismu a vlastenectví tzv. hradní buržoazie. Iluze „o demokratické buržoazii“ vždy těsně souvisejí s iluzemi o buržoazní demokracii. Proto je politický boj proti fašismu a na obranu demokracie nerozlučně spojen s ideologickým bojem proti fašismu i proti falešným představám o demokracii. Ideologický boj proti buržoazním a maloburžoazním názorům na demokracii je současně bojem za získání lidových mas na stranu revoluce, bojem za společenský pokrok.

Přes všechno úsilí a dosažené úspěchy při vytvoření široké protifašistické, jednotné a lidové fronty se nepodařilo v rozhodující chvíli zmařit plán zahraniční a domácí reakce na vydání Československa Hitlerovi. Jedna z příčin tohoto tragického vývoje událostí spočívala v tom, že se *nepodařilo v dostatečné míře paralyzovat kapitulantské tendence hradní buržoazie podporované reformisty*. „Lid, který se bránit chtěl,“ řekl o tom v roce 1945 Klement Gott-

wald, „*nebyl do té míry jednotně organizován a politicky tak na výši doby, aby mohl svou vůli prosadit — byl zaskočen Mnichovem*“. [Gottwald XII, 1953 : 75].

14. a 15. březen 1939 pak byly logickým — třebaže nikoli nevyhnutelně nutným — dokončením procesu zahájeného Mnichovem.

V důsledku tohoto vývoje událostí se na území Československa vytvořila nová situace, vyhroutily se nové rozpory, došlo ke změnám v rozestavení třídních sil a před KSČ vyvstaly nové úkoly. Rozpor mezi lidem na straně jedné a domácími a zahraničními fašismem na straně druhé nabyl nové podoby. Nejen na lid, ale i na určitou část buržoazie dolehla tíživá a hrozná situace, kterou tato třída sama svou nedůsledností, kolísáním, svou jednoznačně prozápadní orientací, strachem ze socialismu i strachem z vlastní odvahy a nakonec přímou kapitulací pomohla vytvořit.

Odpor lidu proti fašismu byl výrazem vyhocení rozporu mezi zdrcující většinou příslušníků českého a slovenského národa na straně jedné a okupanty a zrádci na straně druhé. *Vznikly předpoklady pro další rozšíření lidové fronty v národní frontu Čechů a Slováků. Úkol odrazit fašistické nebezpečí přerostl v úkol svržení fašistické moci*, jež byla současně vládou národní zraedy a cizácké okupace.

Cestou k uskutečnění tohoto úkolu mohla být jen revoluce, a to *revoluce národně demokratická*, vzhledem k povaze i síle fašistické moci pak to musela být *revoluce násilná*.

KSČ si byla velmi dobře vědoma toho, že reálnou cestou a adekvátní metodou řešení aktuálních historických úkolů nemůže být přímá orientace na socialistickou revoluci a diktaturu proletariátu. Každý pokus o „rychlejší cestu k cíli“ by byl ve skutečnosti nastoupením cesty nejdelší a nejsložitější. Naopak, bezprostřední orientace na národně osvobozené a demokratické přeměny byla ve skutečnosti nejrychlejší cestou k socialistickým přeměnám.

Strana si byla vědoma dvojího možného vyústění a dvou možných forem realizace jednoho a téhož historického úkolu — národní a demokratické revoluce. Ale zároveň si byla vědoma i toho, že přeměna té či oné možnosti ve skutečnost závisí na tom, která z hlavních tříd československé společnosti se stane politickým vůdcem (hegemonem) revoluce a vtiskne svou třídně podmíněnou tvářnost revolučnímu programu, která třída bude rozhodujícím způsobem ovlivňovat způsob jeho provádění a získá na svou stranu ty vrstvy, které kolísají mezi buržoazií a proletariátem.

Komunistická strana Československa se díky své účasti v odboji a autoritě, kterou získala u pracujících, díky tomu, že její linie se v praxi ukázala jako správná, zejména pokud jde o orientaci na SSSR, a díky zkušenému vedení stala jak nesporným vůdcem dělnické třídy, tak hegemonem revoluce.

II. Třídní boj v ČSR v letech 1945–1948

Dialektika revolučního vývoje je taková, že dosažení společného cíle široké pokrokové fronty má za následek výrazné přesuny v rozestavení společenských a třídních sil a změny front třídního boje. Jestliže je širší třídní svazek v určité etapě podmíněna existencí společného, zatím nerealizovaného zájmu, pak dosažení společného cíle vede zpravidla k tomu, že boj protikladů nabývá převahy nad jejich jednotou. A jelikož účastníky boje jsou živí lidé s celou vnitřní rozporností zájmů, nastává — obrazně řečeno — již v den společného vítězství ta zvláštní situace, že část vítězů se začíná stavět nejen proti dalšímu postupu vpřed, ale dokonce i proti některým plodům společného boje. Dějiny revolucí ukazují, že od okamžiku vítězství širšího svazku různorodých společ-

čenských sil nad společným nepřitelem není již hlavním nebezpečím pro revoluci a hlavní brzdou dalšího vývoje včerejší nepřítel, ale včerejší spojenec, který tvořil „pravé křídlo“ revoluční fronty.

Tak tomu v podstatě bylo i v Československu po vítězství národně demokratické revoluce v květnu 1945. V prvních týdnech a měsících po osvobození šlo u nás o realizaci společně dohodnutého programu národní a demokratické revoluce a o uskutečnění společných zájmů Národní fronty, zahrnující dělníky, rolníky, živnostníky, pracující inteligenci a část české a slovenské buržoazie. Tato část bohaté vládnoucí třídy se však velmi brzy odvrací od revoluce a začíná nejen brzdit její další vývoj, ale napadá i výsledky revoluce, jichž už bylo dosaženo. Třídní solidarita s poraženou, otevřeně zrádcovskou částí buržoazie nabývá stále více vrchu nad minulými rozpory. Konfiskační a později i znárodňovací opatření, která byla zcela pochopitelná jako důsledné pokračování boje proti domácí zradě a jejím kořenům a v tomto smyslu byla součástí národní a demokratické revoluce, chápe celá buržoazie jako podkopání svých třídních pozic, a proto se staví proti nim.

Dialektika třídního boje a revoluce tedy vede k tomu, že revoluce musí jít dál, nesmí se zastavit, mají-li být s konečnou platností zabezpečeny výsledky již vybojované, a to proti odporu celé buržoazie jako třídy. Zahájení boje proti buržoazii jako celku pak vtiskuje probíhající revoluci socialistický charakter.

Přechod revoluce v ČSR od demokratických a národních úkolů k řešení úkolů socialistických vyplynul z důsledného prosazování a postupného prohlubování programů národně demokratické revoluce samé. Bylo to umožněno jednak mimořádně příznivou situací mezinárodní, danou tím, že část Evropy byla osvobozena sovětskou armádou a Československo se již v té době zahraničně politicky opíralo o Sovětský svaz, jednak mimořádně příznivou situací vnitřní.

Vzniká lidově demokratický stát a režim, v němž vedoucí silou byla dělnická třída v čele s KSČ. Program revoluce byl současně programem vlády, politika revolučního lidu byla zároveň politikou revolučního státu (s výjimkou těch pozic, které si ještě ve státním aparátu zachovala buržoazie). „My máme takovou, v historii málokdy se opakující příznivou shodu okolností, že totiž provádíme revoluci shora i zdola současně,“ řekl o tom Klement Gottwald [Gottwald XII, 1953 : 84].

Tato skutečnost spolu s možností získat pro politiku strany většinu lidu měla značný vliv na relativně rychlý, ale také pokojný průběh revolučního vývoje. Jednota dělnické třídy pod vedením komunistů se upevňovala jak po linii politické, tak po linii jednotných odborů. Svým rozhodným bojem za důsledné naplnění demokratického programu v agrární otázce podle principu „půda patří těm, kteří na ní pracují“ strana budovala a upevňovala svazek dělnické třídy a většiny rolnictva. Svou politikou v národnostní otázce, spojující princip socialistického internacionalismu s opravdovým vlastenectvím prokázaným bojem i obětovanými životy tisíců komunistů, strana přesvědčovala, že je skutečným bojovníkem za opravdové zájmy všech národů Československa a garantem skutečné rovnoprávnosti Čechů a Slováků. Strana byla nejen vedoucí silou revoluce, ale i státu, který se z ní zrodil. Naproti tomu buržoazie byla logikou svých třídních zájmů vedena k tomu, že její protirevoluční pozice přerůstala v pozice protistátní, v orientaci na neúspěchy a nezdary lidově demokratického státu. Tím ovšem jen přispívala k tomu, aby proti ní mohla revoluce použít nejen síly zákona a státní moci, ale i ideje státnosti.

Logickým důsledkem postupu strany při tvůrčí aplikaci mezinárodně platné teorie a taktiky revoluce bylo stálé zatlačování buržoazie do defenzívy. Tím

ovšem není řečeno, že ve chvíli rozhodujícího střetnutí byla zcela bezmocná, že již neměla žádné síly ani rezervy. Především jí — přes všechny porážky — zůstal určitý podíl na politické moci a určitá pozice v politickém a státním systému. Měla silný vliv na některé politické strany a další organizace, jejichž členstvo tvořila sice většinou maloburžoazie a inteligence, ale jejichž vedení bylo politicky a ideologicky ve vleku buržoazní třídy.

Po roce 1945 se buržoazie stále ještě podílela na moci a představovala sílu, která by byla za určitých vnitřních a mezinárodních podmínek schopna vrátit vývoj zpět. Přes významný pokrok ve znárodnování klíčového průmyslu a úspěchy, jež získávala politika Komunistické strany Československa ve všech oblastech života, měla buržoazie v rukou stále ještě značnou část výrobních prostředků a buržoazně demokratické tradice měly poměrně silný vliv. V roce 1945 bylo v naší zemi téměř 90 000 kapitalistických podnikatelů, z toho 6000 statkářů s půdou nad 50 ha. Živnostníků a řemeslníků bylo 310 000, z nich 90 % malovýrobců. Významnou složku představovali veřejní a státní zaměstnanci, jichž bylo téměř 700 000. V zemědělství bylo milión sto osmdesát tisíc drobných a středních rolnických usedlostí, z nich zhruba polovina do 2 ha. Půdu od 20 do 50 ha vlastnilo téměř 40 000 velkých sedláků.

Stejně tak byla potenciální oporou buržoazie síla živelnosti, zejména síla živelnosti maloburžoazie, této kolísající masy, jejíž část (zejména rolnictvo) podporovala politiku KSČ, ale byla podle své povahy schopna propadnout panice, defétismu a dezertovat v případě eventuální dílčí porážky dělnické třídy nebo v případě stagnace dosud vzestupného vývoje revoluce. Konečně — třebaže nikoli v poslední řadě — mohla buržoazie spoléhat na vliv buržoazní a maloburžoazní ideologie, na vliv masarykismu, reformismu, vulgárního nacionalismu a na Slovensku pak zvláště na vliv náboženství, katolicismu, a dokonce zbytků luďáctví.

Největší politickou silou byla ovšem dělnická třída, k níž patřilo v českých zemích přes 2 milióny 200 tisíc dělníků a na Slovensku téměř 600 000 pracujících a která v letech 1946—47 tvořila spolu s rodinnými příslušníky téměř 60 % obyvatelstva. Dělnická třída Československa se pro svou vyspělost, organizovanost a početnost stala hlavní silou v třídním boji a měla rozhodující podíl na porážce kontrarevolučních plánů buržoazie.

Konec roku 1947 a počátek roku 1948 byl ve znamení ofenzivního nástupu Komunistické strany Československa. Úkol, vytyčený na zasedání ústředního výboru KSČ v lednu 1947, konkretizující generální linii VIII. sjezdu, zněl „Získat většinu národa“. Strana prosazovala důsledné plnění budovatelského programu vlády z července 1946 a dvouletého plánu a po zkušenostech se soukromými podnikateli vytyčila začátkem roku 1948 požadavek dalšího a důslednějšího znárodnění.

Československá buržoazie, zatlačovaná stále více do defenzívy a izolace, se v únoru 1948 rozhodla ke křečovitému a svou podstatou kontrarevolučnímu pokusu zvrátit vývoj směřující k socialismu. Prokázala tak nejen svou politickou reakčnost, ale i mimořádnou taktickou neschopnost. Stěží si lze představit nevhodnější okamžik pro rozhodující střetnutí (těsně před sjezdem závodních rad), malichernější záminku k rozpoutání boje (přeložení několika pracovníků Bezpečnosti) a nerealističtější taktický plán (závislost výsledků boje na osobě tehdejšího prezidenta republiky).

V jednom ovšem plán reakce obsahoval prvek realismu. Počítal totiž s nestejnorodostí revoluční fronty, s tím, že její část tvoří městská a vesnická maloburžoazie, představující skupinu, jejíž postoje jsou ovlivňovány nejen silou argumentů, ale i argumentem síly, že se tedy rozhoduje nejen podle toho,

kteřá „síla“ má více „pravdy“, ale i podle toho, kteřá „pravda“ má více „síly“. Buržoazie tehdy počítala s tím, že maloburžoazní vrstvy se odkloní od revoluce při prvním nezdaru, při první, třeba částečné porážce lidově demokratických sil, při prvním neúspěchu svazku vedeného komunisty.

Na tom byly založeny i úvahy o možných variantách řešení vládní krize vyvolané demisí pravicových ministrů: buď vznikne parlamentní vláda bez komunistů a proti komunistům, nebo vznikne tzv. úřednická vláda, formálně složená z „nepolitických odborníků“, ale fakticky z antikomunistů, anebo demise skončí „vítězným“ návratem odstoupivších ministrů zpět do vlády.

Reakční „stratégové“ počítali s tím, že dokonce i tato poslední možnost by byla takovou morální a politickou porážkou komunistů, že by to vyvolalo rozkolísání revoluční fronty, paniku u maloburžoazních spojenců revoluce a počátek odlivu revoluční vlny.

Podání demise, jež měla být přijata jen za podmínek výhodných pro buržoazii, nebo neměla být přijata vůbec, bylo také jediným projevem iniciativy buržoazie. Od tohoto okamžiku byla iniciativa plně v rukou Komunistické strany Československa a ostatních sil věrných lidové demokracii a socialismu. Strana celým svým postupem dokázala, jak hluboce si osvojila teorii i praxi revolučního boje, a zároveň prakticky prokázala velikou životnost marxistickoleninského revolučního učení.

Především si nedala vnutit ani předmět, ani prostředky boje. Dokázala lidu vysvětlit, že je v sázce nejen celý další socialistický vývoj republiky, ale i již dosažené vymoženosti revoluce. Nedovolila, aby střetnutí proběhlo za zády lidu a prostředky buržoazní koalici politiky. Naopak, udělala vše pro to, aby se střetnutí aktivně zúčastnil lid, především dělnická třída a pracující rolnictvo. V rozhodující chvíli se jí podařilo zmobilizovat všechny své spojence. zatímco potenciální rezervy buržoazie byly paralyzovány rozhodným vystoupením pokrokových sil, prudkým spádem událostí, ale i tím, že buržoazní politikové od samého začátku neměli žádný pozitivní a aktivní program

Únor prakticky potvrdil, že každý nezdařený pokus o kontrarevoluci jen urychluje a prohlubuje revoluci. Urychlení revolučního vývoje v roce 1948 znamenalo současně kvalitativní změnu v jeho průběhu. Únor dořešil otázku moci — rozhodující problém každé revoluce. Tato změna se týkala především obsahu státní moci. Lidově demokratický stát, jehož třídní obsah byl v době jeho vzniku dán tím, že revoluce zatím plnila převážně úkoly národní a demokratické, se stal v důsledku únorového vítězství schopným plnit všechny funkce státu diktatury proletariátu. Proces přerůstání národní a demokratické revoluce v revoluci socialistickou byl tak úspěšně dovršen.

III. KSČ a boj o socialistický charakter státu a socialistickou demokracii

Samostatný stát, obnovený po osvobození našeho území, vznikl na nových základech — jako lidově demokratický stát, v němž zaujímala rozhodující postavení dělnická třída. Zásadně se odlišoval od buržoazně demokratického státu předmnichovské republiky. Starý státní aparát byl v podstatě rozbit, moc převzaly lidové orgány, vláda Národní fronty a národní výbory. Politickým základem nové lidové moci byla Národní fronta, představující svazek dělnické třídy, rolníků, městské maloburžoazie, inteligence a částí buržoazie. Vedoucí postavení v Národní frontě měla dělnická třída v čele s Komunisticko-kon stranou Československa.

Do výstavby a fungování politického systému státu se promítala spolupráce s částí buržoazie, kteřá se nezkompromitovala kolaborací s fašismem. Proletariát i buržoazie si v této zvláštní dohodě zachovaly své vlastní třídní zájmy.

V té míře, v níž se část buržoazie a maloburžoazní vrstvy podílely na moci „spolu“ s dělnickou třídou, se i v činnosti státu, v obsahu politiky státu a tedy i v tvorbě práva a jeho realizaci projevovaly protikladné prvky.

Hlavní silou v procesu formování státní vůle byl třídní boj mezi buržoazií a proletariátem. Politické strany, které hájily zájmy maloburžoazie a části buržoazie, si stále jasněji uvědomovaly, že zlidovění politického života, znárodnění, veřejná kontrola nad výrobou, vyvlastnění velkoburžoazie a konfiskační opatření, postihující kolaborantskou buržoazii, ve svém souhrnu oslabují hospodářskou a politickou moc buržoazie jako celku. Proto všemožně brzdily důsledné uskutečňování úkolů národní a demokratické revoluce právě v těchto oblastech.

Ne všechny události a také ne všechny stránky třídních vztahů našly svůj adekvátní výraz ve státních a právních formách. Pro státoprávní jevy je vůbec typické, že odrážejí jen to, co je hlavní a podstatné ve vztazích mezi třídami. V období národní a demokratické revoluce přistupuje k této obecné zákonitosti vztahu státu a práva k ostatním částem společenské nadstavby a k společenské základně i skutečnost, že revoluční změny doprovázela jen postupná přestavba státoprávních forem. Přestože Benešova doktrína ústavně právní kontinuity předmnichovské a lidově demokratické republiky utrpěla citelná trhliny, zejména pokud jde o vnitřní organizaci státní moci, řada základních institucí a principů buržoazní politické organizace a právního pořádku zůstala zachována.

Realizace „starých“ právních předpisů spolu s realizací „nových“ právních předpisů vedla velmi často k rozporům v regulaci významných právních institucí. Například buržoazní právní princip nedotknutelnosti vlastnictví jako absolutního práva (tzn. kapitalistického vlastnictví výrobních prostředků), který formálně právně zůstal nedotčen, byl i nadále důležitým politickým heslem pravicových politických stran. V nových právních předpisech však postupně vzniklo (většinou nepřímou) nové pojetí majetkových práv, které odlišovalo osobní vlastnictví, nabyté vlastní prací, od soukromého majetku, který je základem pro vykořisťování cizí práce. Právní předpisy o pozemkové reformě, znárodnění, právech odborů, národní správě, kontrole nad výrobou, konfiskací majetku zrádců, o potlačení černého trhu aj. však *prolomily absolutní právo vlastníka vykořisťovat dělnickou pracovní sílu. Těmito právními akty byla oslabena hospodářská pozice buržoazie jako celku, rozsah majetku, který byl předmětem soukromého podnikání se zmenšil ve prospěch lidově demokratického státu a koncepce vlastnického práva se pronikavě změnila.* Současně bylo dosaženo celkového omezení subjektivních vlastnických práv vlastníků výrobních prostředků, hospodářské pozice velkoburžoazie a velkostatkářů byly postupně zlikvidovány.

Za této situace nabýval třídní boj v oblasti státu a demokracie podoby boje starého práva s novým právem, boje o aplikaci práva jako celku v souladu s úkoly národní a demokratické revoluce.

Zbytky buržoazie jako reakční síla „demokratického bloku“ se snažily interpetovat a aplikovat právní normy tak, aby výsledek odpovídal jejich třídním zájmům, tzn. konsolidovat ohrožené třídní pozice, vyčkat „odlivu“ revoluční vlny a pak ostře vykročit na cestu restaurace kapitalistického panství v zemi. Pokládaly předpisy o znárodnění, národní správě, kontrole nad výrobou aj. za přechodná politická opatření, která jsou cizím tělesem v buržoazně demokratickém právu. Všemi prostředky bojovaly proti jejich trvalému zakotvení, které měnilo sociální charakter politického systému. Buržoazní teorie a reakční státní aparát je interpretovaly jako politicko-správní opatření proti

konkrétním osobám (fašistům a kolaborantům), a nikoli proti soukromému vlastnictví.

Vzhledem k tomu, že státní aparát se postupně politicky diferencoval, probíhal proces překonávání „starých“ norem v jednotlivých oblastech právního řádu s různou intenzitou.

Perspektivně bylo zřejmé, že pozitivně ovlivňovat rozvoj společenských vztahů využíváním „starých“ právních norem je obtížné. Staré právní normy nemohly vytvářet dostatečný prostor pro vznik nových společenských vztahů. Tento postup měl nutně přechodný charakter. Nemohl se stát směrem dalšího vývoje lidově demokratického právního řádu bez nebezpečí, že „staré měchy úplně zkazí i nové víno“. Proletariát nemohl být trvale vázán zákony „staré státní moci“, a to ani v této modifikované podobě.

V čem spočívala postupná přestavba státního aparátu v osvobozené republice a jak se vytvářela struktura lidově demokratického zřízení?

Především se fakticky uskutečnila rozsáhlá rekonstrukce státního aparátu, spočívající v odstranění jeho disfunkčních částí. Byl vytvořen jednokomorový parlament, byla demokratizována činnost vlády a přestaly fungovat některé byrokratické články soudní soustavy. Očista státního aparátu a veřejného života od kolaborantských a ostatních zjevně reakčních živlů vytvořila příležitost, aby do úřadů přešli lidé spjatí s lidově demokratickým zřízením.

K tomu je třeba připomenout, že poprvé v historii Československé republiky, v souladu s novou úlohou strany ve společnosti, mohla KSČ vyslat své členy do státního aparátu.

Důležitým zásahem do státního aparátu bylo vytvoření nové soustavy orgánů — národních výborů — které se staly pokrokovým jádrem celé politické organizace a oporou demokratizace veřejného i státního života.

Národní výbory již svou koncepcí výstavby, bezprostředním vztahem k pracujícím a v neposlední řadě svým vznikem „zdola“, tj. jako projev revoluční vůle lidu, navazovaly na nejpokrokovější tradice našich národů. Za této situace sehrály zejména jejich základní stupně ve městech a na venkově významnou roli při upevňování a rozvíjení třídních svazků dělnické třídy vedené KSČ s ostatními pracujícími, zvláště s drobným rolnictvem a pokrokovou inteligencí.

Vznik národních výborů v období národní a demokratické revoluce a upevnění jejich třídní podstaty a politické funkce po Únoru 1948 jako nejrozvinutějšího nástroje (a současně i formy) diktatury proletariátu se staly důležitým přínosem pro marxisticko-leninskou teorii socialistické revoluce, obohatily zkušenosti mezinárodního komunistického a dělnického hnutí.

Úloha národních výborů byla zakotvena i v budovatelském programu vlády Národní fronty, kde se říká: „Zejména je nutno ústavně zaručit lidový, skutečně demokratický ráz naší veřejné správy na podkladě národních výborů. Policejně byrokratický systém státní správy musí z našeho veřejného života zmizet navždy. Ústavní zakotvení soustavy národních výborů musí být prováděno přebudováním, decentralizací, modernizací, zjednodušením a z hospodárnějším celé naší veřejné správy — ministerstvy a jinými ústředními úřady počinaje a místními národními výbory konče. Úřady — a to od úřadů místních národních výborů až po úřady ministerské — musí být spravovány tak, aby obyvatelstvo v praxi vidělo a cítilo, že lid tu není pro úřady, nýbrž úřady pro lidi.“

Pokud jde o vlastní organizaci státní moci, národně demokratická revoluce v zásadě rozbila byrokratický správní aparát, a tím vážně oslabila mocenské

postavení buržoazie. Zrušila starou policii a četnictvo. Vytvořila bezpečnostní organizaci na nových třídních základech a s novými třídními úkoly. Její vedení svěřila ministru vnitra — komunistovi — a národním výborům. Položila základ pro výstavbu armády nového třídního profilu. Prostředky masového politického a ideologického působení a výchovného působení soustředila převážně u organizací a institucí dělnické třídy, respektive pod jejím správním vedením.

Závodními radami a novou úlohou revolučních odborů rozšířila demokracii do sféry sociálně ekonomické. Zabezpečila účast dělníků na provádění dekretu o znárodnění, na obraně znárodněného majetku, na řízení výroby a jeho kontrole. Plně rozvinula funkci odborů v ochraně zájmů dělníků a položila základy pro jejich politickou činnost. Vytvořením rolnických komisí předala provádění pozemkové reformy a dalších opatření v zemědělské politice do rukou bezzemků a pracujícího rolnictva.

Zvlášť výrazně se pozvedla role veřejného mínění a neformální veřejné kontroly. Rozvoj demokracie umožňoval a násobil sílu lidových mas, které v průběhu národně demokratické revoluce získávaly vlastní zkušenosti, učily se rozeznávat falešné přátelství lidu od skutečných revolucionářů.

Přes nesmírný rozmach demokracie v letech 1945 až 1948 se však nezměnila její podstata a kvalita. Nemohla být ještě demokracií socialistickou.

IV. Vítězný únor a rozvoj socialistické demokracie

Spolu s definitivním určením cest vývoje naší společnosti řešilo únorové vítězství též nejpodstatnější otázku demokracie: otázku čí zájmy, čí vůle budou hrát rozhodující roli v dalších osudech země. Jak prohlásil soudruh Klement Gottwald, od té chvíle se určující silou veškerého života naší společnosti stal pracující lid v čele s dělnickou třídou a její komunistickou stranou. Po odražení kontrarevolučního pokusu buržoazních předáků začala lidová demokracie plnit funkci diktatury proletariátu. Tato změna u nás proběhla v důsledku veliké síly lidových mas a značné politické izolace reakčních živlů při přísném zachování ústavy: Gottwaldova vláda obrozené Národní fronty byla nejen schválena prezidentem republiky, ale jednomyslně potvrzena Národním shromážděním. Tato zvláštnost třídního zápasu v naší zemi, která bývá dodnes předmětem pozornosti, demonstrovala skutečnost, že dělnická třída je v současných podmínkách jediným nositelem a garantem demokratického vývoje — dokonce ve dvou směrech: *Za prvé*, a v tom je podstata věci, plné převzetí moci dělnickou třídou ve svazku s pracujícími nezúžilo, ale naopak podstatně rozšířilo demokratický základ našeho zřízení, neboť odstranilo možnost hrstky buržoazie bránit v uplatnění zájmů dělnické třídy a pracujících.

Za druhé, vítězství v Únoru 1948 prokázalo, že dělnická třída a pracující nepotřebují rušit demokratické formy. Jejich posláním je dál je rozvíjet a naplňovat skutečně demokratickým obsahem. Potvrdila se správnost Leninova předpokladu, že tam, kde pracující dostávají do rukou skutečně demokratické právo rozhodovat o svém osudu, tam je nutně konec s kapitálem. Ne náhodou to byli v Únoru 1948 právě představitelé buržoazie, kteří začali porušovat, odhazovat demokratické formy a sahat k nezákonnému násilí proti lidu.

Obě tyto stránky ve své vnitřní jednotě tvoří skutečně demokratický odkaz Února 1948. Vyplývá proto z povahy věci, že všechny kontrarevoluční snahy u nás se vždy vracely k myšlence negovat Únor 1948, revidovat tento veliký revoluční mezník v dějinách naší země. Tak tomu bylo zvláště v letech společenské krize. Kontrarevoluční síly otevřeně vystupovaly s heslem „přehodnotit“ Únor, dokázat, že tento rozhodující krok ke skutečné demokratizaci života v naší zemi byl vlastně „nedemokratický“. Právě to byl spolehlivý

příznak, že v pozadí akcí vyhlašujících „demokratický socialismus“ stály síly, jimž vůbec nešlo o socialistickou demokracii, nýbrž o buržoazní kontrarevoluci.

Často a právem se Únor 1948 spojuje s demokratickými tradicemi našeho lidu. Hovoříme-li o těchto otázkách, nemáme rozhodně na mysli buržoazní tradici z předmnichovské republiky, parlamentní formy, které buržoazie využívala k udržení svého panství, k vykořisťování miliónů pracujících a posléze i k zaprodávání národních zájmů. Máme na mysli především třídní obsah dějin našich národů, jež prošly staletími bojů za národní nezávislost a proti národnímu a sociálnímu útlaku. A máme také na mysli skutečnost, že v důsledku síly dělníků ve svazku s rolníky a pracující inteligencí nemohli u nás vykořisťovatelé uplatnit otevřené bezohledné formy své diktatury, museli k udržení své vlastní moci akceptovat určité buržoazně demokratické formy.

Celé novodobé dějiny našich národů prokázaly, že skutečná demokracie je možná jen tam, kde pracující lid vedený dělnickou třídou má v rukou svrchovanou moc. A to je pochopitelné, neboť socialismus a demokracie jsou spolu nerozlučně spojeny: Socialismus dává pracujícímu lidu nejen výrobní prostředky a politickou moc, ale i možnost uplatnit své zájmy, rozvinout své aktivity, určovat své osudy.

Buržoazie se nesmířila se svou porážkou v Únoru 1948. Poučila se však o tom, že chce-li v naší zemi jakýmkoli způsobem uplatňovat svůj vliv, musí se pokusit využít, či spíše zneužít demokratických hesel, postavit je do protikladu k socialismu. V rámci těchto snah tvrdí celá desítiletí, že se komunisté při výstavbě socialistické společnosti zříkají demokracie. Pravdou je ovšem pravý opak.

Rozvoj tvořivé a uvědomělé aktivity pracujících mas tvoří vlastní obsah socialistické demokracie a patří k nejpodstatnějším zákonitostem rozvíjení socialismu. Projevuje se v tom, že lidové masy vytvářejí demokratické formy jako prostředek vlastního rozvoje všech pracujících, dostávají do rukou všechny zdroje ekonomiky, techniky, vědy a kultury.

Žádná z forem demokracie, jež vytvořila kapitalistická společnost, nikdy a nikde nepostavila úkol rozvinout samostatnou vlastní aktivitu mas při řízení společnosti. Fungování buržoazně demokratického systému spočívá na výsledném efektu dvou vzájemně se doplňujících omezení: I ta nejrozvinutější buržoazní demokracie zůstává vždy pouze úzce politickou formou a pracující nikdy nerozhodují o základních podmínkách života lidí, o výrobních prostředcích, jež zůstávají v suverénní moci kapitálu. V těch oblastech politických forem, kde buržoazní demokracie dává určité možnosti volby, se zase vůbec nerozhoduje o zásadních podmínkách lidského života. Žádný buržoazní parlament nerozhoduje o materiálních podmínkách života člověka: ty jsou záležitostmi kapitálu. Tak veškerá „volná hra“ ekonomických forem i buržoazních „svobod“ a práv“ vyúsťuje v pochody, které jsou už předem předurčeny ekonomickou mocí kapitálu a stávají se prostředkem manipulace, jejíž podstatou je zacházení s člověkem jako s věcí v rukách subjektu představovaného kapitálem a jeho institucemi. Manipulace mas úzkou vrstvou buržoazní třídní elity tak tkví v samé podstatě buržoazní demokracie.

Socialistická demokracie se neopírá o fiktivní, dílčí „spoluúčast“ pracujících v hospodářském či politickém životě, protože socialistická moc a socialistické vlastnictví zaručuje, že společenská práce je jediným směřodátným činitelem v životě země, že společnost pracujících mas je výlučným hospodářem země.

V dnešním světě, rozděleném na dva protikladné společenské systémy a ovlivňovaném rychlým rozvojem vědeckotechnické revoluce, nabývají problémy demokracie ještě zvláštní specifické podoby: Kdo má určovat vývoj lidstva

v situaci, kdy věčné podmínky poprvé v historii začínají dovolovat širokým lidovým masám rozvíjet svou osobnost a kdy zároveň ve značné části světa jsou tyto obrovské věčné, technické prostředky v rukou úzké třídní vykořisťovatelské elity, která jich zneužívá k upevnění své moci a svých výsad?

Socialistická společnost, v níž se pracující stávají skutečnými tvůrci svého osudu, která činí společenský rozvoj „dílem mas samých“, v níž se zákonv společenského vývoje uplatňují prostřednictvím aktivity dělnické třídy a miliónů pracujících pod vedením komunistické strany, už prokázala schopnost cílevědomě, plánovitě, vědecky řídit společenské procesy ve prospěch člověka. Ustavičné rozšiřování sféry plánovitého a demokraticky organizovaného řízení společenských procesů, jež je příznačné zvláště pro rozvinutou socialistickou společnost, stává se pro buržoazní svět zdrojem stále větších obav. Zde leží kořeny křečovitých pokusů postavit proti tomuto skutečnému rozvoji demokracie a svobody pro pracující hesla, operující formálními „právy člověka“.

Lidem, kteří neznají vnitřní život socialistických zemí, se hlasatelé buržoazního „pluralismu“ na Západě snaží vštípit absurdní myšlenku, že „existence a činnost komunistické strany je omezujícím faktorem, či přímo překážkou demokracie v socialistických zemích. Ve skutečnosti je pravý opak pravdou. Komunistická strana, jež v socialistické společnosti spojuje vědecké řízení společenských procesů s tvořivou aktivitou dělnické třídy a pracujících v duchu principů demokratického centralismu, je něčím mnohem víc než jednou z politických stran. Spojuje lid s vědou, vyzbrojuje pracující marxisticko-leninským vědeckým poznáním zákonitostí vývoje společnosti: tím otevírá a zprostředkuje všem pracujícím stále nové a nové možnosti svobodného rozvoje a utváření vlastního osudu v souladu s poznanými objektivními zákony společenského vývoje. Je tedy celou svou podstatou nejdemokratičtější silou současné epochy

Závěr

Komunistická strana Československa, věrna principům marxismu-leninismu a proletářskému internacionalismu, získala bohaté zkušenosti z boje za demokracii a socialismus. V praxi třídních bojů dokázala dovršit proces přerůstání národní a demokratické revoluce v revoluci socialistickou pokojnou cestou. Za široké podpory lidových mas byl tento kvalitativní společenský převrat uskutečněn s využitím parlamentního systému v průmyslově vyspělé zemi s bohatými buržoazně demokratickými tradicemi.

Díky vysokému politickému mistrovství KSČ, a zejména soudruha Klementa Gottwalda, tak došlo k tvořivému uplatnění i rozvíjení leninské teorie socialistické revoluce.

Marxisticko-leninské strany, které působí v imperialistických státech, přikládají v současné době právem velký význam otázkám tvůrčího přístupu k socialistické revoluci, otázkám sepětí boje za demokracii s bojem za socialismus. Reakční vývoj imperialismu, který zasahuje do všech oblastí společenského života, krize ekonomických, politických i sociálních struktur a hodnot i úpadek buržoazní ideologie a morálky vedou k tomu, že do boje za demokracii se zapojují široké vrstvy obyvatelstva a že se vytváří možnost zformování široké lidové fronty v boji za společenský pokrok. V této souvislosti se dostává do popředí i otázka rozvíjení revoluce v pokojných formách.

Především je však třeba vycházet z toho, že demokratické reformy nabývají kvalitativně přetvářejícího charakteru teprve tehdy, až v nich jasně vykristalizuje socialistická tendence.

Aktuálnost pokojné cesty přechodu od kapitalismu k socialismu přitom neznamená absolutizaci této cesty a odmítání jakéhokoli revolučního násilí.

Revoluční strana splní své poslání jen tehdy, jestliže dovede organizovat hospodářské a politické stávky a je-li odhodlána mobilizovat lid k bojovému vystoupení, aby byl odražen útok reakce a revoluce se mohla nepřetržitě rozvíjet.

Je třeba, aby střední vrstvy měst a venkova byly získávány pro demokracii a socialismus a byla podniknuta opatření neutralizující kolísavé skupiny. Dělnická třída musí disponovat takovými masovými politickými organizacemi, které jsou schopny chopit se moci a udržet ji, a musí být vybavena prostředky schopnými odrazit reakční útoky a odpovědět na ně revolučním násilím. Boj za demokracii a přechod k socialismu v pokojných formách klade do popředí úkol přestavby starého státního mechanismu tak, aby byly chráněny zájmy pracujících.

Strana prokázala umění správně volit formy a metody boje, které odpovídalv dané situaci, i schopnost co nejrychleji měnit tyto formy boje. Počítala se zahraničními faktory, a to jak s příznivými, tak s negativními. Byla si ovšem plně vědoma, že každá sociální revoluce vyrůstá v první řadě z objektivních rozporů společnosti a má svou základní příčinu v rozporech uvnitř této společnosti.

Každý kdo se hlouběji zajímá o moderní dějiny ČSSR a objektivně posuzuje politiku KSČ v období přípravy a provedení socialistické revoluce v naší zemi musí přiznat, že „... vítězství pracujících nad reakcí v Únoru 1948 bylo možné především proto, že v jejich čele stála zkušená, v třídních a národně osvobozeneckých zápasech zocelená Komunistická strana Československa, vyzbrojená marxisticko-leninským učením, která skvěle zvládla strategii a taktiku třídních bojů“. [Usnesení 1978].

Literatura

Gottwald, K.: *Spisy, sv. VII.* SNPL, Praha 1953.
Gottwald, K.: *Spisy, sv. XII.* SNPL, Praha 1953.
Lenin, V. I.: *Spisy, sv. 31.* SNPL, Praha 1955.
Usnesení ÚV KSČ ke 30. výročí Února 1948. *

Резюме

Немец. Б.: К актуальным вопросам теории социалистической революции и развития социалистической демократии в ЧССР

Социалистическая революция в Чехословакии, февральские события 1948 года находятся постоянно предметом интереса международного коммунистического движения, в идеологической борьбе с ревизионистами, антикоммунистами и реакционной буржуазной идеологией. И это потому, что в нашей революции решались в сущности все общие вопросы социалистической революции в условиях, которые ныне подобны во многих странах. Более того, именно революция в Чехословакии, переоценка ее особенностей зачастую используется в качестве примера для отрицания международной силы и всеобщего опыта Великой Октябрьской социалистической революции. Однако, точный марксистско-ленинский, объективный и научный анализ главных направлений, стратегии и тактики Коммунистической партии Чехословакии отдельных этапов революции доказывают, что в нашей стране речь шла о творческом применении ленинской теории перерастания демократической революции в социалистическую революцию. Главной особенностью этой революции было то, что в своей фазе она имела национально-демократические черты. Она вырастала из национально-освободительной антифашистской борьбы. В ходе этой борьбы не стоял лишь вопрос восстановления национальной свободы и самостоятельности. Исторический опыт народа, стремление к новому устройству, к миру, большое влияние Советского Союза и коммунистов в ходе национально-освободительной борьбы способствовали возникновению революционных шансов с выразительным классовым политическим аспектом. И таким образом, уже в программах национально-демократической революции и в демократических преобразованиях был

закреплен целый ряд мер и моментов, которые открывали путь к продолжению и к перерастанию революции в социально-классовом направлении.

Осознать причины февральской победы трудового народа в Чехословакии можно лишь на основе глубокого анализа политики, которую проводила коммунистическая партия с момента своего создания, в период буржуазной республики и в годы фашистской оккупации.

На первом этапе революции в классовой борьбе выступали вместе буржуазия и пролетариат. Оба эти течения стремились к гегемонии в революции.

После поражения фашизма, которое положило конец историческому временному противоречию между демократией и фашизмом, на передний план вновь выдвигается основное историческое противоречие между социализмом и капитализмом; тогда менялось соотношение сил в мире и мир начал делиться на два классовых антагонистических лагеря.

Эти процессы охватили и антифашистский национальный фронт в Чехословакии. В борьбе за последовательное применение демократических преобразований, закрепленных в программе Национального фронта, в разработке которой принимала участие и часть буржуазии, спор носил гораздо более широкий характер и отражал противоречие между силами прогресса и реакции во всем мире. Чехословакия в этой борьбе играла особо важную роль, ибо внутренняя борьба в нашей стране проходила на границе возникающих двух лагерей — антагонистических лагерей, и более того, в стране с высоким уровнем промышленного развития, с традиционными связями с западом. Начался спор не только о внутреннем общественном изменении, но и о внешнеполитической ориентации государства.

Коммунистическая партия Чехословакии и ее вождь Клемент Готвальд сознавали, что все антифашистские демократические силы стали во время войны перед лицом народа сторонниками демократии и прогресса и что для того, чтобы убедить народ в том, каково подлинное место каждого, потребуются определенный период и целый ряд испытаний. Все расширяющиеся требования национализации, а также отдельные фазы земельной реформы, подрывающие силу капитала в деревне, вызвали в Национальном фронте разногласия, которые привели к поляризации чехословацкой политики. Это позволяло коммунистам срывать постепенно маску с лица лицемерных друзей народа, трудящиеся убеждались в том, что не все те, кто вынужден был под давлением послевоенной волны принести присягу под знаменем демократии и прогресса, готовы идти за ними. Это вызвало сильное движение в массах и способствовало процессу постепенной изоляции реакционных представителей некоторых партий Национального фронта. Вместе с тем, коммунисты одновременно привлекали на свою сторону все более широкие слои народа благодаря своей созидательной программе. И именно потому, что они были в первых рядах тех, кто самоотверженно трудился над восстановлением национальной экономики и укреплял народно-демократическое государство и режим, они снискали большую поддержку народных масс и укрепили свой авторитет.

Коммунистическая партия Чехословакии использовала важные привилегии власти, которые она снискала в ходе национально-демократической революции, а позднее в 1946 году в парламентских выборах и развивала революцию путем комбинации давления сверху и активности революционных масс снизу. Важную опору она имела в новом правительстве, за которое она боролась в тяжелые годы войны; и в системе национальных комитетов. Народ, объединенный в Национальном фронте и в национальных комитетах, постепенно становился решающим фактором народно-демократического строя. Мощный революционный инструмент рабочие снискали в заводских советах. Важным фактором были общественные организации, особенно профсоюзы. И в них решающее влияние имели коммунисты. Тем самым расширялась гегемония рабочего класса во всем обществе. Народно-демократическая власть была по своему классовому содержанию революционно-демократической диктатурой народа, возглавляемого рабочим классом. В этой форме она однако была переходным устройством, ибо имела двойную возможность развития: или к диктатуре пролетариата, или обратно к диктатуре буржуазии.

Изменение в соотношении сил между социализмом и капитализмом и прежде всего бескорыстная материальная и политическая помощь Советского Союза облегчали путь к социалистической революции. В переходный период, наступивший между майской революцией и Февралем, не решался в этой стране лишь спор кто кого, но в основном вопрос кто с кем. Это проявилось в борьбе за внешнеполитическую ориентацию чехословацкого государства, которая была не только формально юридически, но и фактически определена Договором с Советским Союзом, но на практике за это необходимо было бороться с буржуазией с тем, чтобы этот Договор последовательно реализовался на всех участках общественной жизни.

После 1946 года ускорился процесс дифференциации в массах, в политических партиях. Руководство КПЧ предполагало, что этот процесс дифференциации будет вести

к разногласию с антикоммунистическим фронтом и к тотальной изоляции реакционных представителей.

Исторический опыт полностью подтвердил правильную ориентацию Коммунистической партии Чехословакии, ибо буржуазия, избравшая в целом в качестве предлога для умерщвления дееспособности кабинета коммунистического премьера Готвальда второстепенную проблему, в конечном итоге очутилась в полной изоляции.

Февральские события в Чехословакии ясно доказали, что единственным посетителем и гарантом демократического развития, и даже в обоих направлениях, является рабочий класс. Во-первых, прежде всего потому, что полным захватом власти рабочим классом в союзе с трудящимися не сузились, а наоборот, существенно расширились демократические основы нашего строя, ибо была устранена возможность того, чтобы горстка буржуазии препятствовала претворению в жизнь интересов трудящихся. Во-вторых, победа в Феврале 1948 года доказала, что рабочий класс и трудящиеся не нуждаются в том, чтобы ликвидировать демократические формы. Их назначением и в дальнейшем было развитие и пополнение подлинно демократическим содержанием всех форм, которых пролетариат может использовать для развития демократии. Полностью подтвердилось учение Ленина о том, что там, где трудящиеся имеют в своих руках подлинно демократическое право решать о своей судьбе, там необходимо положить конец капиталу. Не случайно в Феврале 1948 года именно представители буржуазии начали отбрасывать демократические формы и прибегать к незаконному насилию в отношении народа. Точно так обстояло дело в Чехословакии в кризисный период 1968 года. Однако, она извлекла из всего этого урок, что тот, кто хочет каким-то образом использовать свое влияние, должен попытаться использовать или скорее злоупотребить демократическими лозунгами в противовес социализму. В рамках этих усилий уже на протяжении целых десятилетий буржуазная пропаганда утверждает, что коммунисты в ходе строительства социалистического общества отказываются от демократии. А дело обстоит совсем иначе. Глубоким смыслом всего строительства социализма, всего развития нашей жизни, тридцатилетнего периода, истекшего со времени Победоносного Февраля, как и свидетельствуют об этом документы XIV и XV съездов нашей партии, является развитие исторической творческой инициативы, активности всех трудящихся и повышение их участия в управлении общественными процессами.

Социалистическая демократия превзошла все предшествующие демократические формы и исторически достигнутый уровень свободы, ибо поставила вопрос демократических прав и свобод на службу рабочих, крестьян, интеллигенции, на службу народных масс, расширив их воздействие на все сферы общественной жизни и больше всего там, где решается об основных условиях создания жизни человека.

Summary

Němec B.: On Actual Problems Involved in the Theory of Socialist Revolution and in the Development of Socialist Democracy in Czechoslovakia

The socialist revolution in Czechoslovakia, the events of February 1948 continue to be a matter of interest within the international communist movement, in the ideological struggle with revisionists, anticommunists and the reactionary bourgeois ideology. This is so because, in our revolution, all substantial general issues of the socialist revolution were solved under conditions similar to those prevailing at present in a great number of countries. Moreover, it is just the revolution in Czechoslovakia and the overestimation of its particularities that are frequently introduced as an example in connection with negating the international validity of and the general experience gained by the Great October Socialist Revolution. Yet an exact Marxist-Leninist objective and scientific analysis of the main trends, strategy and tactics applied by the Communist Party of Czechoslovakia in the separate phases of the revolution bear evidence to the fact that, in this country, it was a matter of a creative application of Lenin's theory of the democratic revolution gradually changing into a socialist revolution. An important specificity of this revolution was the fact that in the given phase it was characterized by features of the national and democratic revolution. It grew out of the antifascist national-liberation struggle without, however, the question of the re-establishment of national liberty and independence being the only one involved. The people's historical experience, the longing for a re-arrangement, for peace, the strong influence of the Soviet Union and of communists in the national-liberation struggle enhanced the chance of revolution with a distinct class-political aspect. Hence it follows that a number of measures and moments opening the way to a continuation and outgrowth of the revolution in the social-class direction have already been anchored in programmes of the national and democratic revolution and democratic transformations.

The causes of the February victory of Czechoslovakia's working people can be grasped only with the aid of a thorough-going analysis of the policy carried out by the Communist Party since its foundation, i. e. in the period of the bourgeois republic and the fascist occupation.

In the practical class struggle taking place in the first stage of the revolution, both the trends endeavouring to attain hegemony in the revolution — i. e. the bourgeoisie and the proletariat — proceeded hand in hand. After the defeat of fascism which put an end to the historically transient contradiction between democracy and fascism, it was again the basic historical contradiction between socialism and capitalism that was coming to the fore; the world ratio of forces was undergoing a change and the world began to split into two class-antagonistic camps.

These processes influenced also the anti-fascist National Front in Czechoslovakia. Thus it happened that, in the struggle for a consequential enforcement of democratic transformations anchored in the programme of the National Front wherein also a part of the bourgeoisie joined, a far broader conflict reproduced itself which was developing between the forces of progress and reaction all over the world. Czechoslovakia played a role of particular importance in this conflict owing to the fact that here the internal struggle was taking place on the borders of the arising camps — antagonistic camps — and, moreover, in an industrially developed country with traditional links to the West. Thus a controversy was arising not only in the area of internal social change but also as regards the foreign-policy orientation of the state.

The Communist Party of Czechoslovakia and its leader Klement Gottwald were well aware of the fact that after the end of the war all antifascist democratic groups figured in the face of the nation as advocates of democracy and freedom, that a certain time had to elapse, and that, in particular, considerable experience had to be gained to make the people see the actual position of those concerned. The gradually increasing pressure towards nationalization on the one hand, and the separate phases of the land reform undermining the power of capital in villages on the other called forth friction in the National Front and polarized Czechoslovak policy. This situation made it possible for the communists gradually to tear off the masks from the faces of hypocritical friends of people; step by step, the working people found out that not all those who were compelled to swear on the flag of democracy and progress under the pressure of the post-war wave were also willing to follow in its wake. This called forth intensive movements in the masses and stimulated the process of gradually isolating the reactionary representatives of some of the parties making up the National Front. At the same time, the communists appealed to ever broader population strata by their positive programme of construction. Due to the fact that they themselves were the first to join in the self-sacrificing efforts to renew our national economy and to reinforce the people's democratic state and régime, they succeeded in gaining an ever increasing support of the masses and in strengthening their own authority.

The Communist Party of Czechoslovakia made use of the significant power prerogatives gained in the national and democratic revolution, later on in the parliamentary elections of 1946, and developed the revolution through a combination of pressure from above and the activity of revolutionary masses from below. It was significantly supported, on the one hand, by the new people's government which it had pushed through after complicated struggles during and after the war, and, on the other hand, by the system of national committees. Step by step, the people united in the National Front and in national committees were becoming the decisive factor of the people's democratic order. Works committees provided the workers with a powerful revolutionary tool. Social organizations became an important factor, particularly the trade unions. Even here, communists gained a preponderant influence. This in turn intensified the hegemony of the working class within the scope of the whole society. With regard to its class content, the people's democratic power represented the revolutionary dictatorship of people led by the working class. In this form, however, it was a temporary system only, owing to its possibility of developing in two directions — either toward the dictatorship of the proletariat, or backwards, toward the dictatorship of the bourgeoisie.

The changing power ratio between socialism and capitalism, and, in particular, the unselfish material and political help from the part of the Soviet Union were paving the way to the socialist revolution. In the transitory period intervening between the May revolution and February, it was not only the controversy as to who is to have the upper hand that was being solved but also the question of who is to stand by or against whom. This became manifest in the struggle for the foreign-policy orientation of the Czechoslovak state that had been laid down not only formally and legally but also factually in the treaty with the Soviet Union; in practice,

however, it proved necessary to fight a struggle against the bourgeoisie for the sake of a consequential realization of this treaty in all areas of social life.

After 1946, the process of differentiation taking place in the masses and in political parties was greatly speeded up. The leaders of the Communist Party of Czechoslovakia assumed that this differentiation process would result in a disintegration of the anticommunist front and in a total isolation of reactionary representatives.

The historical events fully confirmed the correct orientation of the Communist Party of Czechoslovakia: the bourgeoisie, having chosen an altogether marginal problem as a pretext for paralyzing the action capacity of the communist Prime Minister Gottwald's cabinet, became in fact completely isolated.

It was clearly brought out by the February events in Czechoslovakia that the working class is the sole bearer and guarantee of democratic development in the following two aspects: first of all because the full assumption of power by the working class in unity with the working people did not narrow down but, on the contrary, substantially broadened the democratic foundations of our order due to the fact that it deprived the handful of bourgeoisie of the possibility to hinder the enforcement of the working people's interests. Secondly, the victory gained in February 1948 revealed that the working class and the working people have no need to abolish democratic forms: it belongs to their mission to go on expanding the potentialities of all the forms that can be applied by the proletariat in developing democracy, and to fill them with a truly democratic content. Lenin's hypothesis stating that capital necessarily ceases to exist wherever the working people obtain the genuinely democratic right to decide about their destinies was verified. Thus it was not by chance that in February 1948 it was exactly the representatives of the bourgeoisie that started to infringe and throw away democratic forms and resorted to unlawful violence against the people. The same applies to the critical development in Czechoslovakia, especially in 1968. The bourgeoisie refused to accept its defeat in February 1948. But it has no doubt been enlightened on the fact that in case somebody intends to exert any influence in this country he must try to make use — or rather ill use — of democratic slogans and present them as contradictory to socialism. In compliance with these efforts the bourgeois propaganda kept on asserting in the course of the past decades that communists have repudiated democracy in building up socialist society. Exactly the opposite is the case. As has been pointed out by the documents of the 14th and the 15th Congress of the Communist Party of Czechoslovakia, the substantial sense of building up socialism, of developing our life in its totality, of the thirty years following the Victorious February, is to develop the historical creative initiative, the activity of all working people, and to increase their participation in the management of social processes. Never in the past have the working people of this country possessed so many real rights and opportunities to determine their own destinies. Socialist democracy has outgrown all the preceding democratic forms and the historically attained levels of liberty in consequence of posing the question of democratic rights and liberties in behalf of workers, farmers and the intelligentsia, in behalf of the people's masses, and extending their range of action to all spheres of social life — most of all to those wherein the basic conditions of the formation of human life are decided upon.